

Darja Hoenigman

MED POPOTNIŠTVOM IN ANTROPOLOGIJO

O Življenju v Ambonwariju, Papua Nova Gvineja

Leta 1998 sva med potovanjem po Papui Novi Gvineji s sopotnikom Rickom Gartnerjem teden dni preživela v vasi Ambonwari v provinci Vzhodni Sepik.

Glavni vir za ta prispevek so bili moji popotniški zapiski, da pa bi dokazala, kako ni dovolj biti popotnik, če želiš prikazati način življenja določene skupine, sem dodala tudi nekaj odlomkov iz strokovne literature.

Kot popotnik imaš občutek, da si v tednu dni izvedel ogromno, in če še nisi imel opravka z antropologijo, si kaj lahko začneš domišljati, da si že po tako kratkem času "na terenu" postal strokovnjak za določeno območje.

Toda tvoje poznavanje tamkajšnjega življenja je zgolj površinsko. V svojem posploševanju se lahko zelo hitro zmotiš in določen obred ali določene navade razglasiš za stvar preteklosti, čeprav ni tako. Obdobje, ki si ga preživel v tem okolju, je bilo namreč prekratko, da bi to opazil.

In kje je tista meja med popotništvom in antropologijo, med popotništvom in raziskovalnim delom na terenu? Kot popotnik v eni vasi ne ostaneš prav dolgo. Prej ali slej dobiš občutek, da si videl "vse", in se odpraviš naprej. Za antropologa je površinsko spoznavanje terena šele uvod. Naslednji pogoj je, da se naučiš lokalnega jezika in se vklopiš v vsakdanje življenje. Šele takrat začneš stvari, ki si jih že davno opazil, povezovati v celoto. Ustvariti je treba intimen odnos z vaščani – nikakor pa ne moreš postati Ambonwarijec – in se postopoma poglobljati v življenjski svet ljudi, s katerimi ste se odločili, da si boste delili vsakdan.

Razlika med popotništvom in antropologijo je v poglobljanju in globini vedenja, metodologiji dela, cilju, izobrazbi in poznavanju jezika – primerjava z drugimi jezikovnimi skupinami, podobnega s podobnim, je za antropologijo izredno pomembna. Popotnik si vse razlaga po svoje, ne more in ne zna razmišljati tako kot tisti, ki jih obišče; razlika med popotništvom in antropologijo je podobna razliki med računanjem doma in matematiko kot vedo, med domačo lekarno in medicino kot vedo, z vsemi pritikinami, ki spadajo zraven.

Sreda, 26. 8. 1998

Z višavja Papue Nove Gvineje priletiva v sagovo džunglo. Pristanemo v Amboinu ob reki Karawari. Amboin je področni center. Tu je pisarna vladnega uslužbenca, zdravstvena postaja in trgovina. V bližini je tudi Karawari Lodge, luksuzno opremljen hotel sredi džungle, namenjen bogatim turistom. Poiščeva bolničarja Stevena, Ambonwarijca, ki naj bi nama pomagal priti v vas. Njegova žena in otroci ter sosedje drug za drugim prihajajo gledat, kdo sta dva belca, ki nista šla v Karawari Lodge.

Ko izvejo, da sva Kapraymarijeva¹ wantoka,² se jim usta razlezejo v nasmeh. Sprašujejo naju, kam sva namenjena. "V Ambonwari k Tonyju? Toda Tonyja ni več. Umril je. Pred šestimi dnevi." "Kako umrl?" se čudim. Borutovo darilo imava zanj – torbo, ki naju je spremljala na vsej poti, celo na Mt. Wilhelm je romala z nama. In on naj bi bil vendar tisti, ki mu lahko popolnoma zaupava, tisti, ki bo poskrbel za naju, če prideva v vas. "Kaj se mu je zgodilo? Zakaj je umrl?" "Kronična driska. Ker so imeli precej bolnikov, ga je zdravnik poslal domov, češ da ni kritičen primer. Sicer pa je prejšnji teden v vasi umrlo pet ljudi ... Ne, niso bili bolni. Kar tako so umrli ..." Le kam greva, si mislim, in čeprav bi v tistem trenutku raje ostala, kjer sem, sem zaradi sopare in vročine preveč izčrpana, da bi svoje pomisleke glede poti v Ambonwari delila z Rickom, ki sedi poleg mene. Tako pač vdana v usodo čakava, da nama bo Steven priskrbel kanu za v vas ...

V desetmetrskem drevaku z Yamaho 25 naju poleg voznika spremlja še Steven. "Kam gresta ta dva bela turista?" zanima ljudi na bregu reke. Belce imajo do mačini najpogosteje za turiste (to so tisti, ki brez

Ambonwari, foto: Darja Hoenigman

pametnega razloga pripotujejo iz Avstralije, Evrope ali Amerike, imajo veliko denarja in od njih kupijo lesene kipe), misijonarje ali priseljence, ki delajo v kakem večjem avstralskem mestu. Besedo popotnik bi bilo bolj težko razložiti, zato se predstavim kot antropologinja. Odtlej naju imajo za študenta, ki, kot je to počel Kapray, raziskujeta njihovo življenje. "Nista turista. Kapraymari ju pošilja. V Ambonwari gresta. Nekaj časa bosta ostala pri nas," jim odgovarja Steven. "Kapraymari! Kapraymari!" odmeva ob bregu reke in novica o dveh belih prišlekkih se razširi kot požar. Po štirih urah vožnje po reki Konmei prispemo do Ambonwarija. Na rečnem bregu nas pričaka Jacob, ki se je ravno vračal z vrta, ko je zaslišal, da se približuje čoln, in je prišel pogledat, kdo prihaja. Pravi, da bo namesto svojega preminulega brata Tonyja zdaj on skrbel za naju. Na poti skozi gozd srečamo še precej ljudi, ki nosijo sagovo listje, pridelke z njiv ipd. Vsakemu posebej poveva, kdo sva in kako to, da sva prišla v Ambonwari. Na mah spustijo vse iz rok in nama pomagajo nesti prtljago. Od nenehnega smehljanja in ponavljanja enih in istih stvari ter od neznanske sopare sem kar malo omotična, toda ko vidim, kako iskreno veseli so najinega prihoda, vem, da to ni pravi čas za utrujenost. Kaprayeva sestra Joanita od veselja skoči name in me skoraj podre.

Najprej najino prtljago odnesejo v Kaprayevo hišo, kjer bova spala, ter z ovjalkami privežejo razmajane prečke na lestvi, medtem pa naju povabijo v hišo duhov, kamor nama prinesejo *kulau* - sveže kokosove orehe. Hiše duhov oziroma moške hiše so že na prvi pogled videti precej lepše in bolj dodelane od drugih. Stebri so večinoma izrezljani, pri čemer vsaka figura pripoveduje

svojo zgodbo ali ponazarja duha. V hišo duhov spada tudi velik lesen boben. Tudi ta je izrezljan in ima ime, saj je živo bitje oziroma duh. Teh bobnov se ne sme nositi iz hiš. Po vasi je sicer še več podobnih, a manjših bobnov, ki nimajo, duhovnega pomena, zato v zvezi z njimi ni tabujev. V hiši duhov, ki je v lasti klana Rajske ptice,³ sta še dva izrezljana krokodila, dolga približno dva metra in pol - eden od njiju je duh *Konggunyapan*, drugi pa je njegova reprodukcija, ki so jo vaščani naredili za vsak slučaj, če bi v vas prišli turisti in bi ga hoteli kupiti. Sicer pa so bili ti krokodili iz drugih karawarijsko govorečih vasi prvi izmed zaščitenih predmetov, ki jih ni bilo dovoljeno odnašati s Papue Nove Gvineje. Rezbarije na krokodiljih hrbtih med drugim ponazarjajo stvari, ki jih fantje med iniciacijo ne smejo jesti. Stole prinesejo v hišo ali odnesejo iz nje po potrebi. Že samo ime, "moška hiša", pove, da ženske in otroci vanjo nimajo vstopa.⁴ Moški so nama najprej razložili, da je to zato, da imajo pred njimi mir. Rezbarije, ki so v hiši, ponazarjajo to, kar morajo in smejo vedeti le moški. Fantje prvič vstopijo v hišo moških ob začetku iniciacije. Tam jih pripadniki očetovega in materinega klana naučijo vsega, kar mora

1 *Kapraymari* je ambonwarijsko ime antropologa Boruta Telbana, ki je v letih 1990-1992 in 1997 raziskoval v tej vasi.

2 Beseda *wantok* v melanezijskem tok pisinu pomeni tistega, ki govori isti jezik kot ti, daljnega sorodnika, prijatelja z istega geografskega območja.

3 V vasi je dvanajst totemskih klanov - poleg klana Rajske ptice sta vodilna še dva klana Krokodilov.

4 Ker z Ambonwarijci nisem sorodstveno povezana, se duhovi nad mano ne morejo razjeziti, zato mi je bil vstop v hišo moških dovoljen. Ženske v vasi niso bile zaradi tega videti prav nič užaljene ali ljubosumne.

Augustina Kumbimap s sinom Sangrmarijem, pokrita s kapuco *andayapo* in pomazana z ilovico, foto: Darja Hoenigman

vedeti ambonwarijski moški. V preteklosti so bile te iniciacije zelo boleče, saj so jim zarezovali kožo na hrbtu, da je postal podoben krokodiljemu, vendar pravijo, da tega že tri leta več ne počnejo, saj je pogosto prihajalo do okužb. Pri mlajših moških so na njihovih hrbtih še vidne brazgotine. Vendar pa lahko pričakujemo, da bodo takrat, ko bodo mlade fante ponovno zaprli v hišo moških, rezanje hrbta obnovili. V hiši duhov se moški zbirajo tudi na sestankih ali pa brez posebnega vzroka⁵ – da pač malo posedijo v senci. Vsak klan v vasi ima ime svoje moške hiše, zgrajene pa so le tiste od večjih klanov. Nekatere hiše moških si lastita dva sorodna klana.⁶

Ko se odžejava s kokosovimi orehi, naju Jacob odpelje k Tonyjevi vdovi. Počutiva se sila neprijetno, saj ne veva, kako naj se vede. Ob vstopu v veliko hišo nama ponudijo stole, sami pa sedijo na tleh. Tonyjeva vdova, Augustina Kumbimap, sedi na iz trave spleteni preprogi in pestuje sedemmesečnega sina Sangrmarija. Pokrita je z nekakšno kapuco, oba z otrokom pa sta namazana z ilovico.⁷ Z ilovico je namazanih še nekaj deklet; Jacob nama pove, da so to Tonyjeve hčere. Potem naju vsi gledajo in čakajo, kaj bova storila, Augustina pa upira pogled bolj v tla. Odkar sva prišla v vas, so to prvi trenutki, ko se ne smejimo. V tok pisinu⁸ ji rečeva, da nama je žal, da je Tony umrl, in čeprav ne veva, kako naprej, se nama nasmehne. Počasi steče pogovor in v hiši postane živahneje. Povedo nama, da mora biti s pokrivalom – *andaypo* – pokrita toliko časa, dokler možje v gozdu ne ulovijo prašiča. Takrat se gre lahko iz hiše umit tudi sama, dotlej pa ji vodo prinašajo v hišo.

Kako dolgo bo trajalo žalovanje, pove med divinacijo duh pokojnika. "Posmrtno vedeževanje se v Ambonwariju opravlja z dolgo bambusovo palico, ki jo položijo pokojniku v roko ali pa na mesto, kjer je še pred kratkim ležal. Divinacijo vedno opravljajo ponoči. Vse petrolejke, ognji in celo cigarete morajo biti ugasnjeni. Na drugi strani bambusa sedi tisti, ki zna brati znake, ki jih s tolčenjem posreduje duh umrlega. Takih mož je v vasi zelo malo. Tolčenje bambusa po tleh je podobno tolčenju posameznih klanskih znakov na velikih bobnih. Na ta način duh umrlega razkrije vzroke za svojo lastno smrt. Ti vzroki so prekršitve in pregrehe tistih, ki še živijo."⁹ Število udarcev bambusa pove tudi, koliko prašičev mora klan umrlega ujeti, preden lahko njegova vdova neha žalovati. Kadar gredo moški na lov, mora *mapnga* – vdova sneti z glave *andaypo* in jo dati na ramo, ker bi sicer lahko prekrila vse živali v gozdu in možje ne bi mogli ničesar ujeti. "[*Andaypa*] ... štiti vdovo pred duhom nedavno umrlega moža ali sina, hkrati pa zmanjša njen polucijski vpliv na ostale vaščane in okolje."¹⁰ Z *andaypo* pokrijejo tudi deklico, ki dobi prvo menstruacijo. Vsi, še posebej sorodniki umrlega, se spravijo na partnerja umrlega ali starše in jih celo pretepejo, ker niso dovolj pazili nanj ali pa so prekršili kak tabu in s tem razjezili duhove, ki so povzročili njegovo smrt. Kapraymari bi kot Tonyjev "brat" ob prihodu v vas lahko čisto pobesnel, ker na njegovega brata niso dovolj pazili. Ker se je po vasi v hipu razvedelo, da naju pošilja Kapray, pa tudi oni niso vedeli, kako bova reagirala in so bili ob najinem vstopu v hišo zato vsi precej zadržani.

Poleg Augustine, ki žaluje in je tu le začasno, so v veliki hiši, ki pripada rodu Yimari iz klana Rajske ptice, še njeni otroci, Tonyjeva klasifikacijska brata Niki in Greg z ženama Lindo in Jacinto in otroki ter njuna mama Marta. Čeprav za naju skrbi Jacob, nam vsem skupaj kuhata Linda in Jacinta, saj je pred nekaj leti za tuberkulozo umrla tudi njegova žena Veronica.¹¹ V veliko hišo Rajske ptice potem prihajava vsak dan. Pred naju vedno postavijo dve ogromni posodi hrane. Ker je toliko ne moreva pojesti, en krožnik takoj pošljeva naprej, drugega pa ponavadi izprazniva. Vendar ni nič narobe, če ga ne, saj hrane, ki ostane, nimajo za ostanke. Dovolj je, da rečeš "*mi pulap*" – sit sem, in krožnik takoj pošljeva naprej – ponavadi kakšnemu otroku, ki ga neverjetno hitro izprazni. Opazila sva, da otroci veliko pojedjo, vendar pa imajo na dan le en kuhan obrok – drugače morda pojedjo kakšno banano ali pa si razdelijo papajo. Šele ko so otroci siti, začnejo jesti tudi njihove matere. Ni hujšega, kot je užaljenost otrok, če mislijo, da so dobili premalo, oziroma manj hrane kot drugi. Takrat grozijo celo s tem, da bodo šli proti vratom in kar padli iz hiše, če ne bodo dobili dodatne porcije.¹²

Po večerji gremo naokrog po vasi, da spoznava še tiste, ki jih nisva srečala na poti v vas. Vsi navdušeno pozdravljajo, Jacob pa tistim, ki še ne vedo, da sta v vasi dva tujca, razlaga, kdo sva in od kod prihajava, nama pa predstavlja ljudi in pripoveduje, kdo je bil dober s Kaprayem, kdo je skrbel zanj, kdo mu je kaj povedal ... Tako pridemo tudi do Boba Kanjika, najstarejšega

moškega v vasi, ki je že nekaj let nepokreten. Pa vendar je človek bistrega uma, ki ga imajo v vasi za modreca, človek, ki je brez koščka papirja zasnoval obstoječo cerkev in masko ženskega duha na njej, človek, ki je bil pripravljen svoje široko védenje deliti z antropologom in ki mu je več mesecev dan za dnevno več ur razlagal ambonwarijsko mitologijo ...,¹³ človek, ki čaka na to, da bo izšla knjiga o Ambonwariju.¹⁴ In če ne prej, moraš vsaj ob njem doumeti, kako samovšečno in zmotno je pripadnike plemenskih družb zgolj zaradi drugačnega, tehnološko manj naprednega načina življenja označevati za primitivne ali jih celo postavljati na raven živali. Tudi tisti, ki so se z njimi že srečevali in nanje gledajo s precejšnjo simpatijo, jim včasih delajo krivico, saj se do njih vedejo pokroviteljsko, kot do nekakšnih velikih otrok. K temu precej pripomore popolno nepoznavanje njihovega jezika, saj zgolj z znanjem tok pisina, ki je jezik osnovnega sporazumevanja, ne moreš priti prav daleč. Pri komunikaciji v tok pisinu se ti lahko podzavestno vrine občutek, da ljudje, ki se s teboj pogovarjajo na preprost način, česa drugega tako ali tako niso zmožni. Pa smo kdaj pomislili, da je lahko tudi obratno?

"Nocoj imamo molitveni večer," pravi Jacob. "Bosta prišla?"

V petdesetih letih sta v Ambonwari prišla katoliška misijonarja, ki sta prebivalce vasi "pokristjanila". Katoliški škof Leo in oče Raymond sta prišla z nekaj možmi iz Manjamajja. Po molitvi so se vsi zbrali pred glavno moško hišo. Iz nje so prinesli izrezljane krokodile, bambusove piščali in druge predmete, oče Raymond pa je vsem skupaj govoril: "To ni duh - je le kamen; to ni krokodilji duh - je le kos lesa." Možje so morali pred ženskami in otroki pihati v piščali. Oče Raymond je krstil moško hišo in za preimenovanje ženskih mask uporabil krščanska imena. Krstil je tudi krokodile.¹⁵ Šele po dvajsetih letih so Ambonwarijci spet postavili hiše duhov in izrezljali predmete, ki spadajo vanje.

Odtlej Ambonwari uradno velja za katoliško vas. Postavili so veliko lepo cerkev, ki v nasprotju z drugimi hišami v vasi stoji na tleh, in ne na kolih, ob nedeljah

hodijo k maši, ki jo, ker v vasi ni misijonarja ali domačega duhovnika, v malo prirejeni obliki (brez darovanja in obhajila) vodi Ambonwarijec Raymond, ki je naredil nekakšen tečaj za molitvenega vodjo, okrog vratu je moderno nositi rožni venec ...

Pri vsem skupaj je treba poudariti, da so vse krščanske molitve in pesmi v tok pisinu, medtem ko se z duhovi pogovarjajo v karawarijščini. Zdi se, da je krščanstvo, nekakšen dodatek, ki je prišel v njihovo življenje, ki pa se vendarle ne more kosati z animizmom, ki je sestavni del njihovega načina življenja. Duhovi nimajo v življenju Ambonwarijca nič manjše vloge kot nekoč. Zmotno bi bilo torej trditi, da je vas pokristjanjena, animizem pa stvar preteklosti.

Pred petimi leti je Ambonwari, kot tudi večino Papue Nove Gvineje, skupaj z Novo Irsko in Novo Britanijo, preplavila nova veja krščanstva (pentekostalizem, karizmatično glosarično krščanstvo), za katero je značilno, da se v nekatere naselijo nebeška bitja (na primer Marijin angel), drugi pa, ki padajo v trans, govorijo v tujih jezikih. V vaseh imajo molitvene večere - v Ambonwariju trikrat na teden, t. j. v ponedeljek, sredo in petek. Niso vedno na istem mestu. Tokrat je molitev pred hišo Ronalda Kuaija. V mraku se tam zbere dobre tričetr vasi. Pred hišo je postavljen s cvetovi okrašen oltarček z Marijino sliko, ob njem gori plinska svetilka. Trije fantje s kitarami in še nekaj drugih se posede v krogu. Neka ženska kot ptič krili z rokami in obletava navzoče ter z zavijajočim glasom, kot da bi bila duh, govori: "Pray! Pray!" (slov.: moli). Kasneje izveva,

5 Nekega večera se nas zbralo kakih petnajst. Trije so igrali kitaro, ostali pa s(m)o peli. Ker so morali ženske in otroci ostati zunaj, smo se naslednjič dogovorili raje kar pred hišo, na nogometnem igrišču. Drugič smo se tam dobili z Julianom, nato z Jacobom ...

6 Več o moški hiši v Ambonwariju v: Telban, 1998.

7 Med žalovanjem se tudi v drugih predelih Papue Nove Gvineje namažejo z ilovico. V višavju v Kundiawi sem naletela celo na prizor, ko je bil z ilovico po obrazu in rokah namazan policist v uniformi.

8 *Melanezijski tok pisin* je mešanica angleščine, nemščine, melanezijskih in polinezijskih besed, na Papui Novi Gvineji pa lahko rečemo, da je poleg angleščine in jezika motu "lingua franca", saj je v državi več kot 730 različnih jezikov. Poleg svojega jezika večina Papuanovogvinejcev govori tudi tok pisin.

9 Telban, Traditiones, 1998, str. 140.

10 Telban, Traditiones, 1998, str. 137.

11 Diagnoza sodobne medicine je bila sicer tuberkuloza, po mnenju vaščanov pa je Veronica zbolela, ker ni prav opravljala svoje naloge "matere vasi" - podrobneje o tem glej v: Telban, 1996, str.14-19, in v: Telban, 1998, str. 96, 97.

12 Več o tem glej v: Telban, 1993.

13 Več o Bobu Kanjiku glej v: Telban, 1997 (Canberra Anthropology).

14 Knjiga *Dancing through Time* je izšla štiri mesece po tem (Telban, 1998).

15 Telban, 1998, str. 194: To me spominja na grozodejstvo zadnje vojne v Bosni, ko so morale muslimanke četnikom gole servirati kavo. Tudi tu je šlo namreč za skrunjenje najbolj skritih stvari z razgaljenjem.

Bob Kanjik, vaški modrec, foto: Darja Hoenigman

Leseni boben iz hiše duhov, ki je v lasti klana Rajske ptice, foto: Darja Hoenigman

da je to Nancy, v katero se naseli Marijin angel, ki spodbuja ljudi k molitvi. Tako je vse odkar je v vas prišel neki duhovnik, ki je pridigal o teh zadevah. Odtlej Nancy verjame, da Marijin angel uporablja njeno telo. Vendar pa se to dogaja le na molitvenih srečanjih in nikoli ob nedeljskih "mašah" oziroma čez dan. Začnejo igrati in peti. Pritegnejo jim vsi navzoči. Nato zmolijo očenaš in zdravamarijo, nakar molitveni vodja, nekaj pove in takoj začnejo vsi hkrati glasno moliti vsak svojo molitev. Marijin angel v Nancyjini podobi spet kroži med ljudmi. Še posebej se ovija okrog tistih, ki so bolni, nama razložijo kasneje. Naenkrat opazim, da je nekaj ljudi v transu. Ponavadi so to eni in isti: Robin, Elias in nekaj drugih. Oči zavijejo navzgor, globoko dihajajo ali sopejo in – čeprav stojijo pol metra od tebe – boljčijo nekam v daljavo, pri tem pa izgovarjajo neznane besede – menda v tujih jezikih. Množica počasi potihne, tako da slišimo le njih. Čez čas začne molitveni vodja, spet moliti očenaš in večer končajo s petjem.

Četrtek, 27. 8. 1998

Zjutraj se v hiši zbere precej ljudi. Pogovarjamo se o tem in o onem in ko omeniva, da bi šla rada k jezerom Chambri, nama to zgroženi odsvetujejo. Chambriji so namreč hudobni. Ravno prejšnji mesec so menda ubili nekega antropologa, ker ni imel toliko denarja, kolikor so ga od njega zahtevali. Začuda pa ne nasprotujejo, da bi odšli na obisk v sosednjo vas Imanmeri. Z Imanmerijci so namreč pogosto v sporu, toda očitno sva naletela na obdobje miru in trenutno niti slišati nočejo o tem, da so se z njimi sploh kdaj prepirali.

Pri nas sta na varnem, toda ne hodita dlje – tam so divjaki. Tega ne slišiš le v Ambonwariju, ampak po vsej

Papui Novi Gvineji,¹⁶ ali bolje, po vsem svetu. Mar ne slišimo tega vsak dan tudi v Sloveniji? "Pa ravno na Papuo Novo Gvinejo greš, tam je vendar nevarno!" Ali pa: "Le zakaj misli kupiti stanovanje v Fužinah, tam je vendar toliko kriminala!" Domače in varno se počutimo le v svojem malem svetu. O tistem, ki ga ne poznamo, pa do najmanjši priložnosti ustvarimo stereotipe. Tako pač je. Tudi na Papui Novi Gvineji. Tudi v Ambonwariju.

Julian in Elias sta vedno na voljo, kadar me zanima kaj o življenju in navadah v vasi, zato z njima še dolgo sedimo pred hišo in se pogovarjamo o vsem mogočem. Nadaljujemo isto kar, ki sva z Julianom začela že v hiši duhov. Zapisujem si namreč, kdo je s kom poročen, kateremu klanu pripada in kdo so njegovi otroci. Ko se kasneje pogovarjamo o prejšnjem večeru, naju vprašata, ali imava tudi midva "globoke duhovne izkušnje", kot opredelita stanje podobno transu, in ko zanikava, pravita, da nič zato, saj tudi v Ambonwariju to doživljajo le nekateri. Otroci, ki so okrog nas, se zabavajo po svoje, nekaj deklic plete košarice, ženske pa poslušajo. Ko nanese pogovor na duhove, morajo ženske in otroci nemudoma oditi, da ne bi slišali kaj prepovedanega. Če pa bi prišli v moško hišo, bi se duhovi zelo razjezili. Maščevali bi se tudi, če bi na mestih, kjer je to prepovedano, kdo sekal drevesa ali delal kanu. Prav tako lahko nadte ali nad tvoje bližnje pošljejo bolezen, če varaš svojega partnerja. Najstarejši oziroma najstarejši poročeni brat v rodu mora živeti v veliki hiši in zanjo skrbeti, prav tako pa mora, če je njegov rod pomembnejši ali celo prvi v klanu, paziti tudi na hišo duhov in poskrbeti, da se zgradi nova, če se stara podre. To je le nekaj od nešteto pravil, ki jih mora odrasli

Ambonwarijec poznati in jih upoštevati, če se hoče izogniti jezi duhov. Kljub temu se raznorazne kršitve, tako kot povsod v svetu, stalno ponavljajo.

Ko kdo v vasi zboli, pokličejo enega od vaških zdravilcev – Tobiasa ali Noaha. Ta ob bolniku žveči betelov oreh in *kawar* – ingver, pri čemer stopi v stik z duhovi. Ti mu povedo, kaj bolniku povzroča bolezen. Nato zdravilec iz določenega dela telesa izvleče kost, kamen, školjko ali kak drug predmet in bolnik naj bi bil ozdravljen.

Jacob prinese za pol pesti velik oster kamen in pove, da so ga močno bolele oči. Kapljice, ki jih je dobil pri zdravniku, mu niso pomagale. Poklical je zdravilca Noaha. Ta mu je med obredom iz očesa potegnil kamen, ki ga zdaj drži v roki. Naslednji dan je bilo z njegovimi očmi vse v redu.

Če bolniku po takem zdravljenju ni bolje, se zdravilec vnovič posvetuje z duhovi. Morda je bolnik sam ali pa kdo od njegovih najbližjih sorodnikov naredil kaj, s čimer je duhove razjezil, zato mora storilec to priznati, če naj se bolniku stanje izboljša.

Vsako bolezen povzročijo duhovi. "Kaj pa driska?" vprašam. "Včeraj mi je Ishmael dejal, naj ne jem tistih banan, ker so bili notri nekakšni črvički, zaradi katerih bi lahko dobila drisko. Ali tudi to povzročijo duhovi?" "Seveda," odgovori Julian. "Vemo, da dobiš drisko, če ješ pokvarjeno hrano, vendar je duh tisti, ki povzroči, da takšno hrano poješ."

Zdravilec ne more postati kdorkoli. Izbrati ga morajo duhovi sami, če naj pozneje z njimi komunicira. Tobias je dobil ta dar na pokopališču, kamor ga je poklical duh. Ko je bil še samski, je na zemlji klana Rajske ptice naredil vrt in ga zasadil z bananami, tarom in sladkim krompirjem. Nekega dne je k njemu pristopil *Ambarmari*, duh te zemlje, in mu dejal: "Jutri moraš zgodaj vstati in iti naravnost na vrt." Tako je tudi storil. Pri vходу v vrt je opazil, da na sredi poti raste velik ingver. Spraševal se je, kako je prišel tja. Duh zemlje ga je spodbudil, da ga je nagonsko izpulil in pokusil. V tistem trenutku se je pred njim nenadoma pojavil sam duh. *Ambarmari* je dejal: "Pokusil si ingver in zdaj me lahko vidiš. Ali si pripravljen pomagati bolnim?" Tobias se je strinjal pod pogojem, da mu bo tudi duh pripravljen pomagati. *Ambarmari* je privolil. Ravno takrat je bil bolan neki starec. Tobias se je vrnil v vas in s prežvečenim ingverjem popljuval telo bolnega moža. Ko je to storil, je iz telesa padlo veliko stvari: človeške kosti, prašičje kosti, majhne puščice, spiralasta ovijalka. Tobias je končal svoje delo in bolnik je mirno spal. Zjutraj je bil starec zdrav, govoril je s svojo ženo, sedel in jedel. Vsi so čestitali Tobiasu, češ da je našel veliko moč.¹⁷

In prav Tobias je zdaj bolan. Čez nekaj dni (v soboto, 29. 8.) je Noah iz njega izvlekel nekaj predmetov. V nedeljo je prišla skupina vaščanov, da bi zanj molila. Izčrpan je sedel sredi velike hiše. Potem, ko so ob spremljavi kitar zapeli nekaj pesmi in zmolili nekaj molitev, so ženske iz hiše postregle s sagovimi ličinkami na sagovem pudingu. Popoldne je Jacob povedal, da se Tobias že bolje počuti.

Sklep

Potovanj je iz dneva v dan lažje, popotnikov je vse več, vse več jih o svojih doživetjih v daljnih deželah tudi piše. Na žalost pa prepogosto naletimo na s predsodki nasičene, celo žaljive potopise, pa naj bo to zato, ker si avtor želi večje pozornosti javnosti, ali pa zato, ker o stvari dejansko ne ve dovolj.

V prispevku sem se omejila le na prva dva dneva v Ambonwariju, verjetno pa je to dovolj, da sem opozorila na to, kako še tako natančni popotniški zapiski niso dovolj za globlje razumevanje nekega načina življenja.

Literatura

- TELBAN, Borut, 1993: *Imeti Srce: skrb in zamera v Ambonwariju, Papua Nova Gvineja*. V: *Etnolog* 3 (54): 158–177.
 1996, *Hierarchy of Social Institutions in a Sepik Society*, Manchester Papers of Social Anthropology, University of Manchester.
 1997, *Being and "Non-Being" in Ambonwari (Papua New Guinea) Ritual*, *Oceania* 67: 308–325.
 1997, *"Mutual understanding: participant observation and the transmission of information in Ambonwari"*, *Canberra Anthropology* 20 (1 & 2): 21–39.
 1998, *Dancing Through Time: A Sepik Cosmology*, Oxford University Press.
 1998, *Duhovi v akciji: umiranje in smrt prvorojenca v papuanovogvinejski vasi*, *Traditiones* 27: 125–144.

¹⁶ Kamorkoli sva prišla, so govorili podobno, tako tudi na otoku Nova Britanija, ko naju je obstopilo vsaj dvajset ljudi in nama odsvetovalo, da bi šla v Talaseo. Ker niso navedli nobenega drugega vzroka kot le, da so tam ljudje hudobni, sva vseeno odšla tja in ugotovila, da živijo na tistem območju zelo prijazni domačini, ki pa jim je vlada za smešno nizko ceno odvzela del zemlje in na njej postavila nekaj stavb. Takšnemu ravnanju so se seveda uprli in stavbe do tal porušili. Odkar se je to razvedelo, veljajo za vse okolišane kot hudobni divjaki.

¹⁷ Telban, *Oceania* 67, 1997, str. 310, 311.